

ЦРНОГОРАЦ

НЕДЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 18.

На Цетињу у Суботу 6. Маја (18. Свибња) 1872.

Ч. ТА II.

ЦРНОГОРАЦ, излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. и. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. и.; За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Доноси, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рачког. Цена: 1. 75. и. Котору.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ.

Пошто смо давно ушли у другу четврт године, позивамо г. г. претплатнике да понове претплату, а они, који нам што дугују од прошле године и од ове прве четврти, нека нам што прије пошљу новце. Дужницима ћемо послати рачуне с једнијем од идућих бројева.

Цијена је листу назначена горе, а претплата се може послати администрацији листа или је положити код познатијех скупљача.

ПОЈАВИ У ХРВАТскоЈ.

Избори у Хрватској повод су необичнијем појавима, који у истој мјери доказују народну пробуђеност и устаљачност као и владину одлучност у свлађивању истијех. Но тешко је и једна изазвала толико узрујаности не само у, него и изван државе, колико тако звана „про-меморија“, која се саопштавају у аустро-угарскијем листовима. Ако та промеморија и не узимају никаквијех даљијех последица, оне ће свакојачко и за потоња времена остати као најјаснији знак данашњег међусобног расположења мађарске владе и српско-хрватскога народа. Због тога не можемо, да их не саопштите и ми нашијем читаоцима. Ево у чему је ствар, колико се зна.

Неке њемачке, мађарске и чешке новине довијеле су прошлијех дана четири „про-меморије“, које је, као што се каже, намјесник хрватскога бана, г. Вакаповић поднио грофу Лоњају мађарском министру-пресиједнику. Промеморије те дошле су до руку г. Вончине једноме од вођа хрватске опозиције, и он их је као владину тајну објелоданио с намјером да тијем оптужи г. Вакаповића код народа и краља, као човјека који с онаквијем измишљотинама хоће да поткопа опозицију и народ. А ево шта има у тијем промеморијама.

ПОДЛИСТАК.

СРЕЂА И НОВАЦ.

I.

ПОРОДИЦА ВАН ЛИМПДЕНОВА.

(Наставак.)

— Небојте се, оче, бијаше журни одговор. Не треба мени жена, као што је моја рођака Олимпа; ако се из ког другог узрока не бојите њеног присуства, онда јој слободно можете поручити, да дође, заједно с матером.

— Али мислиш ли ти, сине, да би та посјета имала другичјих незгода? рече Ван Лимпден, гледајући добро свога сина.

Ја мислим, да би доловак странам, свакојачко, причинио, у нашој кући, велики трешак; најпослије ко зна? Можда ће, кад год, Олимпа са свијем вама пасти на врат.

— Видим да се пијесам преварио, кад сам рекао, да си разборит момак, настави отац, са поповитијем задовољством; али ја имам ту једну дужност, коју морам да испуним па ма то било скочачко и са мојијем новчанијем губитком. Ако Олимпа ништа нема, ја не могу другичје, него да јој одредим мизан; али ако ће њено присуство овђе, бити на штету ког од чланова моје породице, ја могу, да је не примим у кућу, а опет да испуњавам према њој дужности, које ми име стрица налаже.

— Ја не вјерујем, примјети Жече, да би за нашег Андреју било опасно присуство његове рођаке.

У првој промеморији извјешћује Вакаповић грофа Лоњаја, као да је 9. Марта о. г. у 9 сати у вече у присуству г. г. Мразовића, чешкијех вођа Скрејшовског и Оливе, затијем Вончине, Ивана Мажуравића, грофа Артура Нугента, Ивана Кукуљевића, Мишкотовића, Др. Маванца, Јакића, Др. Копача, Јосифа Шпуна, Др. Хофмана и Др. Мазуре држана конференција код Николе Крестића, и да је ту осим заједничког рада српско-хрватске и чешке опозиције закључено још и то, да се пошље депутација у Турин, која би Кошута умолила да се врати у домовину, или ако исти неби хтио, а оно барем да да изјаву у интересу чешке и српско-хрватске опозиције.

У другом промеморију приповједа се, шта је Црногорац Петар Матановић, „којега његова влада употребљује за најделикатније мисије“, радио у Загребу у друштву тајнива цар.-руског министра наставе грофа Толстоја, по имену Јевђенија Пањутина. Прича се даље, да су та два страна господина код г. Мразовића у присуству г. Рачкога, Вончине, Мишкотовића и Мазуре држали конференцију, на којој да је претресано питање, у колико би хрватска народна странка била спремна, подупирати јужно-славенску револуцију, коју да ће Русија дипломатичким пуџем приправити, те још ове године пригодно онд кад се војничка крајина угарска почне развојачивати и Угарској придруживати, заједнички са Србијом и Црном Гором покренути. На то да је конференција на предлог Вончине изјавила, да Хрватска опозиција код садашњијех одношаја не би могла револуцију оружаном руком подупирати, али да ће за то настојати, да што већма утиче у вањску аустро-угарску политику, и то да ће се а) што чвршће сдружити са Чесима и угарским Србима, да ће

б) са свом силом настојати, да се хрватско-угарско питање неријешити, па и у оном случају, ако би народна странка успјела, по ревизији нагодбе докопати се владе, да ће она створити нову народну опозицију, те њу одозго (т. ј. од владе) са свима силама помагати; в) да ће револуцију са хрватске стране колико год може материјално подупирати.

Даље се каже, да је на истој конференцији закључено, склонити д.р. Маванца, да прими уредништво револуционарнога листа, који да ће по иницијативи славенскога револуционарнога одбора у Москви почетком мјесеца Јунија о. г. покренути у Биограду, а најпослије да је Јевђеније Пањутин предао власторучно писмо грофа Толстоја, којим овај вођама хрватске опозиције јавља, да је руски цар приликом дрјестагодишњице Петра великога, која ће се ове године у Петрограду држати, намјенио ордене г. г. Штросмајеру, Рачком и Мразовићу, па их пита, да ли држе да је умјесно то одликовање. На то да су г. г. Мразовић и Рачки изјавили жељу, да би гроф Толстој с дотичним предлогом причекао, док се види, што ће бити од хрватско-угарске нагодбе.

У трећем промеморију извјешћује се о задњој код г. Вончине држапој конференцији, ужега одбора народне странке, на којој да је најприје закључено, грофа Лоњаја увјерити, да су гласови о сврси бављења г. г. Скрејшовског и Оливе у Загребу измишљени, да хрватска опозиција није на Кошута ни помислила, него да је на против вјерна обећању заданом грофу Лоњају, па да ће подупирати Деакову странку. Дотично писмо имао би грофу Лоњају изручити феричаначки властелин г. Карло ил. Махаловић. Даље да је закључено послати Д. Ирањији захвалницу, што се је тако заузео на угар. сабору

што би наша кћи примила на вјеке њене рођаке, па послите неби била кадра да управља кућом онако, као што чине ваљане жевс, које разумију њихов позив.

Шта ти велиш Андреја?

— Ја се свама, оче, потпуно слажем; али шта мислите, да ли би добро било, да одем сјутра у Амстрам? Кажу да ће брзо бити живахпа и Булвер Линк ми је казао, да би могли учинити велику погодбу са једнијем творцем из Суринама.

— Је ли истина? запита Ван Лимпден, у кога се намах пробуди трговачки дух. Кад је тако, заједно ћемо ићи; у овладу да ће онај стари лисац, Мозе, бити ту умјешан. Неће бити сгорег, да одемо обојица, те да осујетимо лувкаве намишљаје старог Јеврејина.

Жече, видјевши да се разговор обрће на други предмет, стави на стол двије боце пива, узе, на руке, Лудовика, који се бјеше разбудео и изиђе из собе.

Тако се заврши ова породична сједница, коју бјеше Лузино писмо изазвало. Сандер написа његовој снаси онако, као што је било ријешено, а за тијем преговори са трговцем из Суринама тако га занијеше да више и не помишљаше на његове рођаке, према којима, шапташе му савјест да је извршио дужност поштена човјека.

Жече се радоваше, што се ствар, која, у њенијем очима, бјеше узела облик домаће несреће, овако срећно сврши.

Андреја, Клас и Лудвик при свем том, што је разлика у годинама била велика, подједнако

— Завста не, потврди овај.

И ја мислим, да за њега не може бити велике опасности, настави Сандер: Клас такође нема се чега бојати, а Лудовик, он је још дијете. Али Сузана, њу си заборавио! Она је и тако наглоњена да воли китљу и свакојаче не потребне крипе; па ако јој рођака дође овамо, онда ће се та склоност развити преко мјере, у нашег дјетета.

— Имаш право, одговори Жече, забринувши се. Истина, ја сам Сузану заборавила. Морам признати, да ми често задаје бриге, што је тако ватренаста, а њена рођака, коју она у слици обожава, имаће така уплив на њу, да ће сљетства овога бити убитачна по наше дијете.

— То треба свакојачко избјећи! Ма ме двојном стала дужност, коју имам према кћери мога брата да извршим, учинићу да Сузана не буде изложена тој опасности.

— Дакле? . . . запита Жече.

— Дакле, писаћу Сузани и одговорићу је од њене намјере. И у исто вријеме савјетоваћу је, да не да Олимпу за оног човјека, што јој брат нуди и гледаћу, да умирим њено материнско срце, објешавши јој, да ћу се вазда старати о њеној кћери.

— У добри час! потврди Жече, која тек сад поче да дише слободно. Видиш, Сандере, прије нијесам смјела, да ти кажем, јер твој је род, па сам се бојала да те не увриједим; али ја би била у мојој кући врло скучена да оне дођу: не бих знала како према њима да се понашам, па би незадовољство било опште.

— Главни је узрок, заврши Сандер, тај,

за хрватску опозицију, па затога увијек, да ће хрв. опозиција безувјетно подупрати крајњу леву. Најпослије да је читан лист одвјетника Пивћа из Земуна, који јавља, да је у споразумљењу са биоградским револуционарним одбором све приправио, те и мјестне одборе устројио, да онај час, кад се почне Крајина укљадати, подегне револуцију. Овај лист, да је наручен пододбору, који састављају г. г. Влчичина, Мишкаловић и Масура, да о њем изјесте.

У четвртој и последњем промеморији извјештај о сједници укупног одбора народне странке у Запачу код г. Влчичине, гдје да је г. Црна, до благодјели одборски, подлио извјештај о новцу које да је добила опозиција из Прага, Петрограда, Москве, Одесе и из диспозитивног фонда српске владе преко намјесника Ристића, укупно ф. 193.260 и 70 новч.

То је садржај тих „промеморија“. Г. Влчичина испосећи их на свијет, изјављује да од свега тога нема ништа у истини, него да је то све измислио Вакаповић само да оцрпи хрватску опозицију код угар. владе и краља као издајничку и превратну странку и тијем, да осујети споразумљење опозиције с владом. Исто изјављују и сва лица и друштва, која се у „промеморијама“ спомињу. Најновији листови доводе и писмо самога намјесника г. Ристића управљено аустро-угарском консулу у Биограду, којим се ограђује против оних погварања. Владини листови међутим не изражавају се једногласно о „промеморијама“, а сама влада ћути и не миче се, да када би била увијек, да је оно све истина, што се тамо наводи, она би имала повода, да све оне људе као велележајнике сиута у тавницу. Дакле колико је садржај промеморија по себи „занимљив“, двапут је још важније, како стоји влада према самој појави промеморија, а како ли сада? Ова извјештајна појава тешко ће остати на овоме и сваки с нестрпљивљем очекује, да се заговетка разговетне.

НАПРЕДОВАЊЕ ОСНОВНИЈЕХ ШКОЛА У ЦРНОЈ ГОРИ.

(Свршетак.)

При свршетку год. 1863. на предлог Цетињског Архимандрита Нићифора Дучића буде поред основне школе заведена и Богословија. За професоре тога завода буду постављени Арх. Дучић и Филип Поповић. По завод овај по истеку године би прекинут због големијех трошкова. Од ученика истог завода буду двојица за учитеље постављени, и то Михаел Челићевић на Цетињу а Живон Павићевић у Црници, који

судаше о овој ствари, што ће рећи, да ни један од њих не мислише на то.

Само једној особи паде тешко ово породично рјешење.

То бјеше Сузана! Сузана, која је, из онолико рјечи, што је отац пред њом изговорио, навезла у њеној живој машти цео лијеп роман; Сузана, која је још већма уздизала њену рођаку, него што је Жече и представити могла! Сузана, која је сањала да постане друга и пријатељица Олимпије, те да је ова уведе у све чудновате тајне елегантног живота, који је она тим прије хтјела да позна, што га њени родитељи толикијем критикама обасипаху.

II.

ДВИЈЕ ЛУДЕ ГЛАВЕ.

Кућа, у Апенцелу, гдје је г. Мерсен, са сестром и нећаком, живио, била је врло одабрана, она је била препуњена онаквијем стварима, које небројено новаца коштају, а не чине имаоца ни мало срећнијим, него су ту, да они људи, према којима судба није тако милостиво поступила, завидљиво реку: „То је кућа богатог човјека.“ Ако има људи, који налазе задовољства да изазову завист, можда има и таквијех, који се томе радују. Најпослије то је са свијем могуће; та зар не видимо често, како се пакостна ђеца забављају, чунајући крила мухама, које им падну шака?

Али оканимо се тих ђаваљања, која нас одстрањују од наше приче. Међутим г. Мерсен, живјећи раскошно, не имајаше никаквијех

се и данас као учитељи и свештеници палазе, и међу прве учитеље данашње школе уврстити могу.

Године 1864. постављен буде за надзорника цетињске школе Арх. Дучић, а учитељ Ф. Радичевић за секретара црногорског сената; а парох Капичић оставивши својевољно школу, остаде опет школа без учитеља; но брзо за тијем буду за учитеље наименовани Михаел Мршаћ и Божидар Новаковић, оба из Далмације. Под свом двојницом почела је цетињска школа боље напредовати. За вријеме ових учитеља започео се уважати у школи приповједајући и разумјевајући начин, ма да се по овом методу радило није. Доста тога, да је под њима све до год. 1867. школа врло добро напредовала. Њих двојица желећи даље науку продуживати оставе учитељство, а на њихова мјеста постављени буду ђакон Радичевић и г. Спиро Ковачевић Далматинац, који се данас као професор Цетињске богословије налази.

Споменути ми је овђе, да је школа под г. Спиром Ковачевићем тако напредовала да се боље очекивати није могло. Он се држао стварности, и приповједајући начин код овога је јако истериван. Тако траја до год. 1869. Исте године отвори се Цетињска богословија, г. Ковачевић постаде професором, а на његово мјесто за III. и IV. разред буде за учитеља наименован Димитрије Авђус, који је само годину дана звање то обављао.

Цјело школовање од год. 1834 — 1859. било је по пужди, и рађено је само у толико, да би се ученици што више у писању и читању извјежбаи; није се гледало шта ће се ни како предавати, но је сваког учитеља једина задаћа била та, школску дјечу у робској строгости држати, и више је тога радила но и сам учитељ. У погледу те строге дисциплине тјерано је тако све до најновијег времена.

Од год. 1859. била је цетињска школа прави свој значај, и онда се одпоче прави рад и то под учитељем Петрановићем. Труд истог учитеља био је неопцијенив, и заиста му се у похвалу уписати има. Толико се само примјетити даје, да је врло слаб педагог био, почем је овакове предмете за основне школе узео био, који се ни у вишим школама не предају; а отуда се закључити даје, да није познавао природу дјетета, нити умне снаге његове, и колико је дјете и неразвијени ум његов у стању схватити. Има и данас живијех свједока, који о неизмјерном труду г. Петрановића причају, но и то веде, да о гдјекојим предметима као што је Ерменетика, Реторика, Логика и др. ни појма немају, и да и онда поред свег толковања г. Петрановића схватити немогаху.

До год. 1861. и то до владе данашњег господара Црне Горе кнеза Николе I. постојале су осим Цетињске школе још двије у цјелој земљи, и то на Цеклину и Брцели. За кратко вријеме држао је учитељ Срдич школу и у до-

змијех намјера, већ просто поступаше таштмп људској.

Али ако љепота, и укус цијелог кућњег намјешћа привлачи пашу пажњу, онда себе Олимпије заслужују прво мјесто, јер то бјеше рај, достојан његове обитатељке.

На све стране лепрпаше се мусилин и грешпа. У овом љупком кутићу ништа не изгледаше скупотијено; па опет је г. Марсен, да би угоднио ђудма његове нећаке, потрошио на ово онолико новаца, колико на све остало намјешће. Има ствари, које изгледају прсте, а опет су далеко скупе од масивног злата, од тешкијех златнијех и сребрнијех материја. У Олимпиној соби, и малом салону пред њом, све бјеше лагано и ваздушасто, као да је на њему вилицка рука радла. Намјешће, од ружичног дрвета, прављено по Олимпином папрту, љупко хармонираше са свом околином. Малени број вјештачијех предмета, не оцјењене вриједности, цвијеће, траке, огледала, у пола скривена прозрочнијем завјесама, украшаваху, без претрпавости, собе ове поносите младе ђевојке, која бјеше наступила у двадесет прву годину, не наившиши никад ни на најмању препреку њенијем многобројнијем ђудма.

Лијепа, паметна, обдарена ваљанијем срцем, које није имала прилике да очврсне, јер све око ње изгледаше, као да се само њезиној срећи радује. Олимпија је свагда била окружена ласкањима и примала је похвале, као њешто, на што би пуно право имала. Њена мати, непрестано бољешљива, не пмајаше снаге да је озбиљно покара; међу тијем, гледајући лијепо кће-

броској ћелији, по изљскијех узрока морала је престати.

Подизање школа започето је тек год. 1864. под кнезом Николом, којем је једна од првијех брига била та, да народ душевно изобрази, те започе по свијема крајевима своје државе школе подизати и учитеље намјештати, и данас већ има у Црној Гори 40 основнијех школа, у којима се преко 1900 ученика књижи уче.

Немогу пропустити да и о томе коју ријеч непрословим, одкуд се толики учитељи и толике школе у овој крсној земљи издржавају.

Ово имамо мудрој увиђавности и брзој данашњег Митрополита Црне Горе г. Плариона благодарити. Исти врли Митрополит обилазећи 1868. год. Црну Гору, и наставши да се приходи од манастирскијех добара узалудно траче и тамане, предложи Њ. Свјетлости кнезу, да се приходи ти на школско-црквени фонд употребе. Предлог тај буде од кнеза својски прихваћен, и тако се од год. 1868. добра свију црногорскијех манастира издају под закуп; а са новцем тим плаћају се сви учитељи, калуђери па и сам Митрополит.

Начин предавања све до год. 1870. био је теоричан и радило се по старој методи, изузимајући последње вријеме, када се већ мало и на практичном пољу радити започело.

Као што је напред казано, под владом данашњег Господара Црне Горе кнеза Николе I. почела је Црна Гора на просвјетном пољу напредовати. За њеколико година подигнуто је до 40 основнијех школа, женски завод и Богословија. Сви дакле учевни заводи, који данас у Црној Гори постоје, основани су очинском бригом кнеза Николе, који је душом и срцем одан свој народ уређити и учврстити, и до тог ступња изражања довести, да би се скорим с другим просвјетним народима што пре успоредити могао. Под владом Његовом добиле су школе други вид. Од год. 1870. почело се у њима сасвим озбиљније радити. Данашњи управитељ цетињске богословије г. Милан Костић, кому је главна управа над основнијем школама привремено дата, старао се да школе у бољи ред доведе, те тако на свршетку школског течаја год. 1869-70. позове све учитеље Црне Горе на Цетиње, ђе је са свијема шестнедјељни практични течај држао.

Да би се увидило колико су учитељи начин новог предавања, схватили, и колико су дјеча у поједицијем предметима напредовала, био је од више власти изаслан цетињски учитељ, да по цијелој Црној Гори испит држи.

По истоме извјешћу дознало се да је успјех огроман учињен, изузимајући двије три школе у којима су учитељи у настави мало попустили.

Што се поједицијех предмета тиче, оволико се рећи може, да је толико урађено, да се више ни од оних школа у којима се од дужег времена ради изискивати неби могло.

Наука вјере коју учитељи сами предају предавана је практично, поред тумачења и раз-

рино лице, укор јој је изумирао на уснама и преобраћао се у лакс осмјех.

Висока, витка, са лијепом црном косом и загасито плавијем очима, Олимпија, кад је хтјела, изгледала је као краљица; али не бавећи се ничим озбиљнијем, у њенијем годинама, била је још право дјете. По њекад су јој долазиле ђуди, каквијех ни ђевојке од двадесет година нема; али њој је то све лијепо доликовало.

Олимпијина собарица, а и припа друга, била јој је Мина, сестра по млијеку, мала Швајцаркиња из Рапервајла, у кантону Сент-Галеком, гдје бјеше добра Фани, Олимпијина дојкиња чувена везиља.

Наравно, Мина имајаше исте идеје, и укус, своје младе господарке, које њена мати никако не одобраваше. Али оно, што је Олимпија хтјела, морао је сваки хтјети; такво је било правило међу онима, који су је окружавали и нико докле не помислише да се противи тиранији тако лијепог деспота.

Усјед тога. Мина, једно да би угодила њезиној господарци, а друго што се и њој то допадало, посаше одабране фантастично одјело, које заузимаше средину између пратилце, у комичној опери, и Швајцаркиње. Ђуди јој се мало смјаху, а за тијем говораху: „Тако хоће госпођица Ван Лимпен“ и с тим је све престало.

Овога часа, кад идемо да се уознамо са нашом јунакињом, становници Апенцела, у њиховом најљепшем руху, спремају се да светкују народни празник. Из околине долазили су многи сељаци и помјешали се у гомиле оних

јаснења свију молитава: доводећи у свесу са Јеванђељем, изрека Св. Писма, библичних проповједања, житија светих и друге првенствено пјесмама са обзиром на поједине празнике.

Рачун је истјериван како умно тако и писмено врло добро, и из одговора дјечијих увидило се да су схватила, и да рачуне и у приватном животу употребити знаду.

Писање је израђивано по методи, и дјеца пишу не само лијепо, но и правилно. Што се разлагања ријечи, а и граматична истјеривања у старијем разредима тиче, голем је успјех учињен; и дјеца без нагађања на стављена им питања са похвалом одговарају. Из читања и разлагања, упоред науке гледања, машлења и говора поред приповједања моралних приповједања успјех је лијеп као и код других предмета учињен. Цео успјех има се цумориом труду учитеља пригорскијех приписати, који више за образ и поштење по за плату раде.

Оволико сам имао у оште о напредовању школе Црне Горе до год. 1870. рећи; а другом приликом гледају да у вашем поштованом листу о данашњем напредовању цетињских школа коју ријеч напишем.

Гавро Пешкић,
цетињски учитељ.

ДОПИСИ.

Из БОКЕ КОТОРСКЕ, 1. Маја. — Бити ће мјесец дана да нијесам читао баш ни једног листа, ни новине од никакве политичке багре. Био сам кроз Турску, ће новине немају приступишта, ако не у који консулат, али ја с овим немам посла, не што их мрзим или да од њих заирем, него једино што ми нијесу мили а особито њеки, који добро врше свој занат. Ових дана вратио сам се и прошао кроз Боку, док сам приспио у једну варош, запитао сам првога што сам сусретио, имали у мјесту читаонице? па које ми одговори да има и још ми показа врата. Ја одма трчи тамо да видим какве су новине по свијету, али јест, не знам који ћу лист прије да узем, ту ти је гомила листова. Но будући да пије било никога у читаоници, одем и сједем у прочелу и узем „Заставу“ па онда редом све наоколо. Читао сам и читао, тако да сам се већ био занео, родила ми се у глави њека смјеса, да нијесам могао разабрати шта би ко желио. Из ове смјесе толико сам могао докучити, да сви дувају у ратну трубу. Њеке новине кажу: Аустрија је учинила алијансију с напоном против Италије; Мађари су се сједињили с браћом својом Турцима, против Русије; Французи траже пријатељства код Руса, да се освете Пруској; напало окупља језовите да истисне Италијане из Рима, и удари преко Пољске на Русију и Прусију; патријарх цариградски купи шапориоте да удари на Бугаре; Русија се оружана по мору и по суви; Пруска је оружана, те проглашује да нема на-

рода пољског под њезиним орлом; Швајцарци се бају између себе за не губити вријеме у залуд; Енглеска пријети Америци; Италија прикупила своје силе да помоћу пријатеља приједни још Ницу, Савоју и Тирод; Турци пријети раји, да ће је сву сатрти, ако се макне; Србија се оружана и чека згодну прилику; Црна Гора је оружана, те стоји врху себе да не дође опет у неприлику, као оно 1862; раја уздише и издише под турским јармом, узалуд тражи помоћи код своје браће, јер су они заборавили шта је родство; „Црногорци“ буди из дремежа бједну рају, те је зове на Косово, Бурђевдан је прошао; „Застава“ соколи Војвођане, да се не пуште Мађарима, већ да им сјело погледају у брк и ако су га заштитили; „Обзор“ приправља Србе и Хрвате за изборе посланика, говорио би и више, али су Мађари, стали мамузом за врат, јер неће да чују за правду и правду, ових ријечи у мађарском ријечнику нема, за то треба памтити, па кад им се стане одговарати, треба им дати ударце према дару; уставовјерни Њемци ликују на побједом при изборима у Ческој; чивутско-монголска гласила трубе кроз свијет благотворне установе мађарске дијете и равноправности народности у Угарској. Далматинска гласила бранс, или куде поступак далматинских посланика на царевинском вијећу, и то како се коме свиди, један црни а други бијели; најпослије Бокези шаљу прошије цару да им остави на миру бискупа Маркића. Дакле, као што видите, читава гомила: мисли, жеља, нагађања и погађања, па ко ће из оволике грдне смјесе, да што разабере, коме ли да вјерује? Мени, као Србину, најмилије ми је чути, да се Србија оружана и да мисли објавити рат Турцима? Али у исто вријеме морам исповијети, да сам постао невјерни Тома, те ти више невјерујем ником, док својим ушима не чујем грмљавину топова и праскање пушака; још и тада неби са свим вјеровао, јер би помислио да није каква сватба. Тек би се копачко увјерио, кад би чуо пушчана зрна, да ми живију око уши, па баш ако би ме које и погодило за бољи доказ да се Србин дигао, да покаже своју ђедовину и да спасе овој живот. Тада велим вјеровао би: „да Србин још живи, да је јунак,“ али иначе све је пушта сањарија, лијепим ријечима и обећањима варамо сами себе, сами себи копамо гроб са „прољећем,“ „летом“ и „чекајући згоду и прилику“. Прилика је вада кад се одважно прегне на рад, а згода је увјек, гдје је братске слоге и јединства. За то одслен одричем се идеализма, хоћу да поставим материјалистом, нећу више да рзбијам главу о политику, увидио сам да политика није ништа, него лаж у господском одјелу. Из ових пак узрока, од мене више нећете добивати дописе политичког значаја, одслен ћу вам дописивати, ако дате мјеста, са гледишта материјалног и економичног стања нашег народа, јер држим да је благостање народно једино сретство, које ће нас спасти од пропасти. И ево ћу да пас да бацам летимице један поглед по Воки,

под ње, могаху вијети. Преко богато извезене мусулирске кошуље, имала је струк од црног велура. Смеђу косу, младе ђевојке, скривала је, у пола, малапрозрачна капица, искићена првенствено велуром и цвијећем; најпослије, танка мусулинска кецеља, завршиваше ову обуку, која као да бјеше удешена, да боље изда несташни Мишић изглед, њене црне очи и румено образе.

— Дакле не ћете данас да се облачите? уздахну мала собарича, у комичном очајању. Онда не могу ни на светковину!

— А! за то се ти журниш! Па што ми нијеси одма казала, лудине моја, него си дошла да ми говориш о г. Риствину, који ми је мрзак!

Овако говорећи, Олимпија сједе пред огледалом и разви лијепу косу, коју Мина стаде да намјешта тако вјешто, да јој, ни најбољи чешљач, неби могао замјерити.

— За што мрзите тог јадног господина, који вас толико обожава, да не смије ни да вам каже? питаше Мина смијешљиво.

— Ох! ја га не мрзим, само ми је неспољан; његово присуство вријећа ми живце. Можда, да ме није пресио, неби ми био оволико досадан. Зар се теби не чини, Мипо, да је било дрека од његове стране, да ме запроси? Помисли само, иља више од педесет година; коса му је сва сједе; ружан је као смртни гријех, а што је најгоре, нема ни мало укса!

— Ах! што се тога тиче истина је! потрди Мина.

— Би ли вјеровала, да је ономад имао плаву огрлицу и зелен прслут? Је ли се још ко тако намјештао!

те да видимо како стојимо овђе овом струком. Још у напријед морам казати зло и наопако, јер прво: школа, као главна основа благостања пародњег, код нас је занемарена. Истина имамо фондова и заклада за школе, али се тако хрђаво рукује с њима, да морам казати: нијесмо заслужили да нам их наши стари оставе. Па кад је школа занемарена, онда сљедователно хрђаво стојимо: са заватима, обртношћу, поморством, пољдјелством, једном ријечи са свијем гранам економије. У стара доба држале су се школе по манастирима, ће се учила младеж не само књижи, него и радња пољској, и мапастирске земље служиле су за изглед и примјер радње тежаку. Данас пак земље мапастирске постаје су пустиња, а мапастир кућа за љенчине, ће се само једне, пије и снава. Бока има седам манастира, али овај пут само ћу се дирнути манастира Савине, као њега најпоглавнијег у сваком обзиру. У њему је њега било свега доста, у њему се учило и издржавало по педесет ђака, он је служило путнику за одмор, он је био кућа за сиромаше. А данас, о тужно ми је и рећи, али морам, данас је све, осим цркве, јер калуђери нијесу смјели од народа потрошити и оно сребра из ње, празно и запуштено. Данас се више у овом мапастиру не учи ни једно ђаче, данас се више не обдјеловају земље, данас он није више кућа спротњиска; помрли су стари калуђери, те је с њима и сваки рад у гроб закопан. Запитаће ко гођ, шта је узрок овом онадању и пропадању? Одговор је кратак: стари, који су радили помријеше, а млади калуђери само једу, пију и проводе вријеме у љепости. А кад је рђав један намјесник, онда какви морају бити остали калуђери, и какав је онај, који га је поставио на оном мјесту, јер држим није могуће да духовна власт незна шта се у овом мапастиру догађа и остало по Воки; по за данас не ћу даље, јер ме задржава просторина листа. Само ћу још рећи да се народ бокешки чуди: шта ради повозабрава владика Петрановић у Задру, зар чека док му Патријарх даде митру на главу, као да без митре и штаке не би могао доћи у Боку, те уредити цркве и мапастире и стати на пут овом покору. Није стало до празне титуле, него чека дође што прије у Боку на своје мјесто и предузме велики рад.

С БОСАНСКЕ ГРАНИЦЕ 17. Априла. — Дакле двадесет и чет батина по табану сваком оном, који би се усудио у Босни и Ерцеговини „Црногорца“ читати, а с оним на вјешала, који се усудио „Црногорцу“ из срећне наднишине царевине писати. Тако вам гласи налог, ког су Турци ту недавно издали. У томе поступку Турске огледа се њезина сила и јакост, и сама показује како на чврстим ногама стоји. Кад се Турска мртвог „Црногорца“ боји, како јој на срцу и души бити мора, кад на живог помисли? Босански турци богу и пророку благодаре, што су ево већ десет година црногорске врлети умукле, и што се крв непрољева. Првијех ратова

— Ех! Кад би ви били његова жена, ви би ми казали да је то смијешно.

— Казала би му! Казала би му! То је лијепо! Али допде би он мене довео у неприлику; зар ти мислиш, да би ми то било мило? Ох! мрзим га, знаш ли? Не знам шта ме задржава, да се не пачним болесна, те да не морам пзићи на објед!

— Не, ви пошто! повика Мина страшно.

— Ах! да, то је истина! Онда би ти морала остати код мене, па неби могла ни на игранку. Али да ми је бар, да изнађем љски начин, како би накићила г. Риствина! Ономад се и мој ујак дрзнуо, те ми је казао, да би за мене велика срећа била, кад би се удала за г. Риствина!

— Ох! на примјер! то је мало и сувише! повика Мина, кроз смијех, а зашто, молим вас?

— Зар ја знам? Ујак ми је изговорио по дугу бесједу, о непостојанству земаљскијех ствари, и нбговјестио ми је, да, ако се не удам за њега, мораћу се одрећи свијех мојијех навика и зарађивати себи хљеб.

— У самој ствари, рече озбиљно Мина, послје кратког размисљања, ја би, да сам на вашем мјесту, прије вољела удати се за њега, и ако је тако смијешан. Али ја не видим никаквог изгледа, да би ви били принуђени да радите. То је само вмишљоштина!

(Наставиће се.)

безпослењака што се купе око трговаца, који су за сваки случај, изложили ондје своју робу.

Међутим, Олимпија, у пркос толикој свечаности, не бјеше још почела да се облачи. Умотана у широки бијели плашт, лежаше, у пола, на дивану. држећи у руци њеки роман, који као да је врло мало забављаше.

— Зар нећете да се накитите, госпоњце Олимпија? Запита Мина, промовивши главу кроз отшвринута врата. Данас ће бити на обједу пуно лијепог свијета; биће... њеко.

На ову посљедњу ријеч, која би пекаво тајанствено изушћена, Олимпија Ван Лимиден прену у смијех.

— Ах! ха! ха! то је лијепо, повика она за цијело, ако буде „пупо свијета“, биће њеко.

— Ја знам, шта говорим, рече Мина, а и ви ме разумјете; само не ћете да покажете. Позвај је и г. Риствин, кад баш хоћете да се изјасним.

— Ех! а шта ми је стало до тога, што је г. Риствин позвао? рече Олимпија немарно. А шта да се намјешташ мала моја! Знаш ли да си и овако врло лијепа?

Мина баца на огледало поглед пун задовољства, који доказиваше, да је са свијем једног мњења с њеном младом господарком.

У истини мала сељачица, у друштву Олимпијном бијаше усвојила разговор, и понашање, који далеко надмашаше њен положај, али који јој, у овом театралном одјелу врло лијепо доликоваше. Преко загасито плаве сукње, искићене велуром, посаме другу, јасво црвене боје, вјешто испречакивану, тако да јој се мале ножице, и-

између Црне Горе и Турске учествовали су увјек и босански Турци, јер су спахије извјесни број војника цару давати морали. Увјек је било, да су несрећни бошњаци на бојишту и остали, и ријетки су, који су се у своју домовину више и вратили. За то кад је босански турчин на Карадаг полазио, он се са сваким опростио, као да зна, да се више никада ни повратити неће. Сад се опет говори да ће цар с Црном Гором заратити, а то босанским турком грдног јада задаје, и живи су помрли, да ће и они ићи морати. Године 1862. десило сам се у Бишћу, кад је чета босански турака на Црну Гору полазила, они нехтједоше ни, зато их све повезаше и њих 300 у један лапац сапеше, и под пратњом коњаника на пут опремише, све једно канда би робови били. У тој чети находио се и мој један пријатељ именом Алија Абдихоџић. При поласку из града изашла и његова жена, пак из свег гласа кука и свога Алију оплакује, све једино канда га на гробље прати. Пришао сам брво и ја да се с Алијом опростим а ту му бјеше и жена, он упита жену да зашто плаче? Та плачем што те више никада видети нећу, јер ћеш у проклетом Карадагу погинути. Не бој се и не плачи не ће мени ништа бити јер, ја нећу онамо ићи ће се рат бијо буде, одговори сиромаш Алија. Благо си га на души помислих ја у себи кад такову војску има, коју мора у лапцу сапети на мекдан водити, ти ће му за цјело поновити дане цара Мурата. Мој пријатељ Алија доста се више ни вратио није, већ је заједно са својим вођом Алом Кедем у рату, мислим код Кокота и погинуо. Дај боже да босански Турци послуше, и да скорије на вашој граници тамо димније задиме, јер знајте да је колико хришћанима исто и Турцима дозлогрдило, и лако бити може, да ће се и босански Турци заједно са Хришћанима одупријети и своја права затражити. Велика је несрећа једино у томе, што Турци и Хришћани између себе наошачко живу, а то је зато: што их нико научити нема, а постркача има доста. Они којима у рачун иде, да Србин још пет стотина година роб оставе, употребљавају сваку прилику и Турке проти Хришћана драже, и доказују им да ће сви босански и ерцеговачки Турци своју имовину изгубити, вјеру пророкову напуштити, и из земље се селити морати, ако Србија и Црна Гора с Босном и Ерцеговином завладају. Наравна ствар, да Турци тому вјерују, а јадници неће да знаду: да ће им Србија и Црна Гора њ хова права поштовати, да ће равноправност у сваком смислу владати, да се у ничију имовину дирнути неће, као што ће сваком на вољи стајати, да се моли Богу, како је коме угодно. Ако босански Турци у рјешену пародног питања проти своје сопствене народности, домовине и слободе радили буду, онда ће изгубити своју имовину и биће као излајце домовине сматрати. Сувишно босански Турци нијесу у стању пропаст цариградске владе препријечити, јер су јој већ дани избројени. Босански Турци најпаветније ће учинити, да се са својом браћом православне и католичке вјере у свему измире, и у сваком питању заједнички раде. Србин бошњак православне вјере треба да зада тврду вјеру своје брату мухамедове вјере, а овај обртно њему да ће се као браћа љубити, и да један другог никада због вјере мрзити неће, јер су све вјере свете, а они на једној земљи живу, једнаке терете спосе, од заједничког угњетача пате, а браћа су по крви и језику. Нек сјутра султанова влада престане, а за дуго живити неће, и нек Босна и Ерцеговина под управу Србије и Црне Горе подпадну, то босански Турци звати могу: да ће им много боље бити, него што им је данас. Сваки остати господар своје имовине, говориће са својим материнским језиком, и неће му се азвјатске скитнице и туркуше у његовој кући ширити. Ако босански Турци буду глуши и луди као што су они београдски били, то ће вријеме доћи, те ће се и они из своје домовине, као и они београдски изселити, и од пемља до недрага повлачити, и свак ће их презирати. Нека босански Турци знају, да српска влада не брани да Турци своју цамију у Београду имају, као што и Господар Црне Горе сваког Турчина радо на Цетињу прима.

Сваки који је пријатељ сиротном народу у Босни и Ерцеговини треба да босанским Турком доказује: да их њихови непријатељи на зло упућују, и да је крајње вријеме да се са својом браћом мире, и заједнички на ослобођењу домовине раде.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ.

У КОТОРУ, 2. Маја. — Најпослије доби и наша гимназија жељеног управитеља, те и опу важност, које одиста није могла имати одкад безутње улазице памјати достојних двоношњака Вагнера и Франца дигоше јој г. Перичића. Ова је жељени управитељ г. Луко Зоре, Дубровчанин.

Није доста. Влада је још склоњена исту гимназију усавршити т. ј. даћи на све осам разврста, јер до сад је била од само четири нижа.

Нема Бовеља, који не увиђа превелику потребу, да се ово испуни, што скорије.

Али влада хоће прво да зна, хоће ли бити ђака колико их се иште за цјелу гимназију.

Па добро: кад избројимо, колико их имамо у Дубровнику, Спљету и Задру, и колико ће их се више уписивати, кад не морају ићи учити другу половину на двору и на другом језику, иштући се број бива на јесеру.

Али хоће ли они Бовељи, којим су дјеча у Дубровнику, Спљету и Задру, довести их у Котор?

Да ништа друго, економни интерес, који ће у томе паћи, јамчи, да морају.

Па да тог интереса одма и не виде, морају, да не би свом отачаству изгубили, што му потребује имати ништа мање него пасушни хљеб, особито од кад се пара рагата с једрима.

Дакле имаћемо савршену гимназију; Бовељи ће се одазвати тим што се од ње иште; Бовељи ће показати да су свијесни својих потреба: и просвјета ће дати гласовиту Боку из потребе, у коју је од њеко доба пала.

Ово пије важно за саму Боку, него и за Црну Гору, јер док и она своје заведе, моће лако по неколико својих ђака овдје слати, прво што је близу а друго што ће учити српски; те мислим да у „Црногорцу“ врлом поборнику наших правих интереса има мјеста ове ријечи.

Уз ово неће бити жао читаоцима, да двије још о чему речем. У једном од бројева прилог мјесеца има допис „с пута“ у коме је говор о Котору. Одговарам на њ, да је сад хвала Богу све боље него је било овда кад је господин дописник овђе био. Он је жељео, добро знам, ово што скорије чути, нека дакле чује и заједно са мном и свим правим пријатељима мира, љубави и слоге весели се.

ЦЕТИЊЕ, 5. Маја. — На Турћев дан бјеху се искупили већина црногорских учитеља на Цетињу. Вриједни учитељи наши нијесу хтјели пропустити ову zgodну прилику, да се некористе њом и за то закључе, да држе учитељски збор. На истоме збору цетињски учитељ г. Гавро Пешић, умољен да из практичног предавања ма из кога предмета коју лекцију покаже, предавао је двије лекције из П. језикословне читанке и из земљописа о земљиној кругли и њеном обраћу.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Друштво за пољску привреду) у Биограду закључило је да и ове године држи излог земаљских производа и то у Крагујевцу. За сад јавља друштво, да ће се тај излог држати у мјесецу септембру ове године, а дан у који ће се држати и програм, објавиће друштво у своје вријеме.

(Нови изум.) Љубомир Клерић, мјерник у Биограду, издао је броширу под насловом: „Нова патрона за разврсање руда и нов начин пуњења“, у којој он описује тај свој изум. Он се је њим бавио врло дуго теорично, а већ осам мјесеци бави се практичним радом по немачким рудницима. Биоградски лист „Јединство“ вели о том: „На тај начин Клерић је учинио врло много за рударство, особито пак заслугу имаће његова патрона при рудницима камена угљена, а нада је, да ће се и при прокопавању тунела моћи употребити.“

(Везув.) Најновији талијански листови доносе вијести о уздијелу старцу Везуву само до дне 17. Априла. Дне 16. под вечер наоблачи се околица изнова. По дану је била ерупција малаксала, а под вечер поче опет жешће сипати дугом. Луг је допирао све до Касерте. Везув је сад у маглу застрт: ни из близине се невиди. Кад и кад само просине тмином по који пламен. Увјек се још чује, како у брду ври и кипи. Вели, да нвје истина, да се продро пов кратер. Нешто се је страваца вратило, о којима се ми-

слило да неће на Везуву пострадаше. Уз сипање луга ће што просине нешто попут муње. Луг на многом мјесту лежи неколико падаца дебело. Све хвали одважност професора Палмера који се педа макнути са обсерваторија на Везуву, већ је наумно мотрити појав остао ил пропао.

О провалима до две 27. Априла јављају талијанске новине: Напуљски префект пријавио је дне 15. у 3 уре по подне, да из обшине Торре дел Греко неима ништа нова. Ресина за сад још није у погибели. Од 3 уре сукља из вулкана пара и луг. На Тврзигно ударно луг и камење. У 3 сата и 45 часа после подне, Лава, од које се било бојати за Ресину и портици, агаспула се. Ригање малаксава. Подземна тутњава слијезе се. Погибели је до душе у погибели, ал не баш сад јоште. У 4 уре пузла се је лава, што се са Сан Себастијана циједила полагаано прама Церцоли, у тако звани Катинијев четврт. Она стрика лаве, што се одтисла прама Ресини, оставила се је. У 5 сати допра је лава, што пошла прама Торе дел Греко, до јаме Бијање, која је од кућа 5 километара. И овуд је помање придолан. Сан Борђио није у погибели. Камења је допирало чак до у Палерма. У Шкафате пала је готова кепша усипана Камења. Из творнице барута завскаше брзојавом помоћ. Одговорено им је, нека барут нагвасе. У Шуау Тре Касо падало је такођер камења, међу њим комада и до шест унца тежине. На обсерваторији не паде ниједан. Лава обтиче с три стране брзжуљак, на којему је обсерватори. Изгледа по пут отока. У граду је на стотину мјеста дигнуто пових жртвеника; уплашени пук хрли тамо на молитву. У светој Луцији хтједоше морнарске жене побожни обход обдржавати; исто тако у св. Марији деи Анђели. Стража их у оба мјеста разагна, да се страх без користи нешири.

(Сила и протрес) био је почетком априла у Антиохији. 15. априла био је потрес у доњем Египту, те је чест Александрије срушена. У Алепу погинуло је 150 људи. Најбоље бјеснило је у Антиохији. 14 дамија турских би срушене. Куће су падале редомце. У рушевине покопано је 1600 људи. — Исто тако био је потрес у сјев. Америци, те је у Лонц Пине на хиљаде и хиљаде људи погинуло. Од по треће уре у јутро до запада сунца потресла се земља до 300 пута. Земља се разпукла на 30 миља у дуљини а од три чамца до 40 стаља у ширину.

(Враг у слици зеца!) Њека је жена ишла од Клобука у Словенине, да уложи у штедионицу до 400 ф. које је имала увезане у крај од рубца. Идући шумом наиђе на убијена зеца, те хотећи га узети собом, повеже му рубца око врата, да га лакше понесе. Док је она бацала поглед на страну, дође зец к себи и удари у бјег — дакако и с рубцем и новцима. Жена се пушти за њим у бјег вичућ за помоћ, док најпосље издерана, окрвављена непане изнемогла на земљу. Људи, који су то видели, пограбе пушке па се пуште за зецом. У том се зец постави на стражње ноге, а прима се хтјед ослободити рубца. Јуначине прогонитељи мислећи, — бог ми спрости гријехе — да је то сам враг, који им се грози предњим ногама да непуцају, препали се, те не само нису пуцали, — него се даду у бјег. Зец оде с рубцем и новцима!

(Колико животиња има на свјету.) До сада је познато 250,000 врсти животиња, а међу њима 100,000 врсти зарезника (буба лептирова, муха и т. д.) Пре 100 година једва ако се знало за 8000 врсти.

ОБЈАВА.

У идућу Суботу 13. о. м. продаваће се јавном лицитацијом трава бухарица. Ко жели купити, нека дође реченога дана на Цетиње и нека се пријави у сенатској канцеларији.

Цетиње, 5. Маја 1872.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Одавња већ примамо редовно лист „Младу Србадају“, који нам шиље српска Омладина.

Од предпростаје поште редовно примамо лист „Вршачка кула“, од честитог брата Нива Мандукића, издаватеља и уредника истог.

Подари паш г.ђа Јелена Видковић, из Котора 33 комада књига.

Ми им са овим изјављујемо највећу благодарност.

Цетиње, 5. Маја 1872.

Друштво „Црногорски борац.“

Властник Ј. СУЏЕЧИЋ.